

Een staatsgreep in Loppem? Koning Albert, het algemeen enkelvoudig stemrecht en de grondwet

Prof. J. Velaers

Loppem –November 1918

Algemeen meervoudig stemrecht (1893)

- Een stem voor elke man van 25 jaar
- Een bijkomende stem voor elke man van 35 jaar die gehuwd of weduwnaar met kinderen was, en over een bepaald vermogen beschikte
- Twee bijkomende stemmen voor mannen die een bepaald diploma hadden of die een bepaald openbaar ambt of beroep uitoefenden. Niemand kon meer dan drie stemmen hebben.

Maximaal drie stemmen:

853.628 kiezers met één stem, 293.678 met twee en 223.381 met drie stemmen

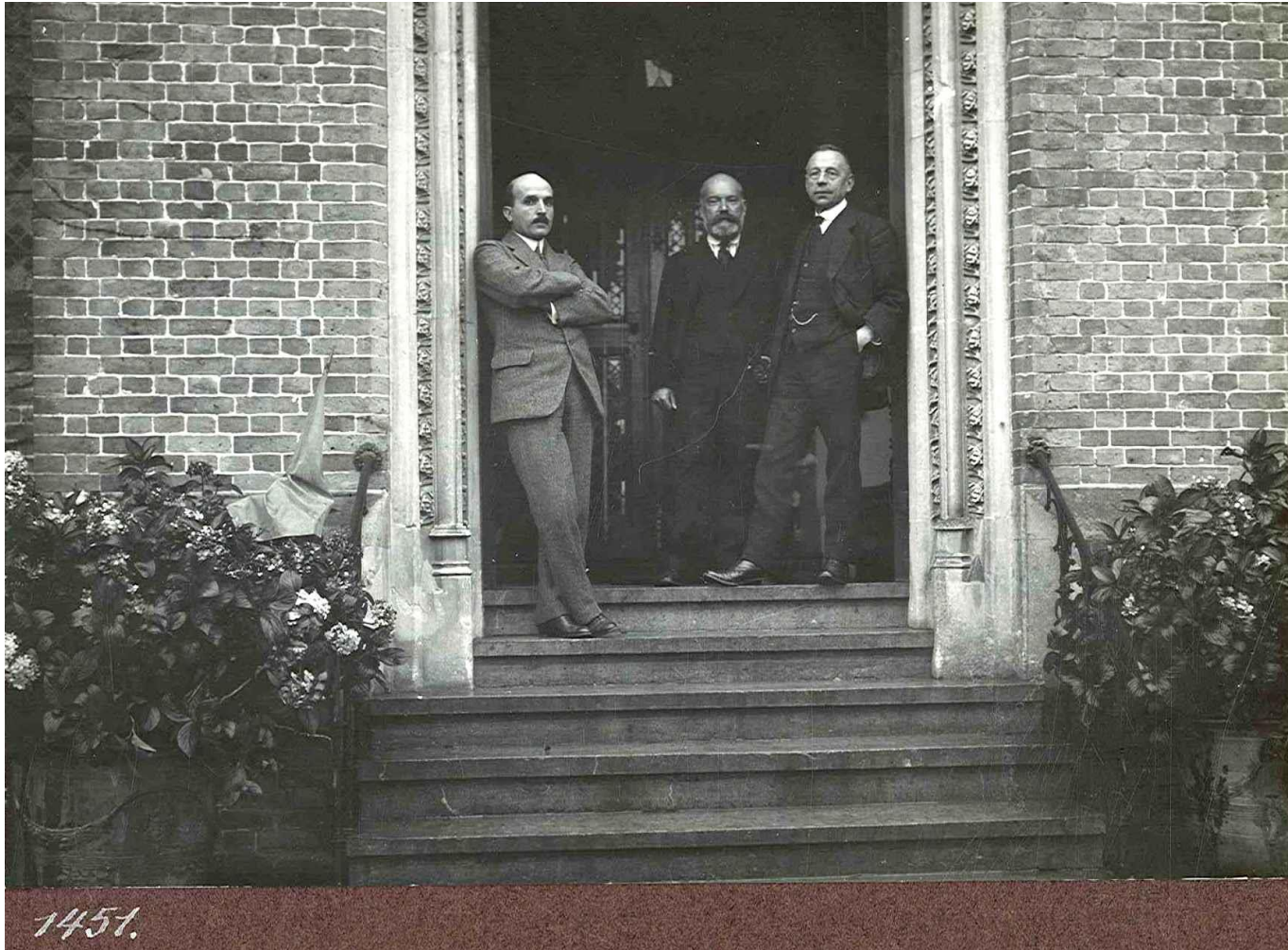
Voorstellen over de verruiming van het stemrecht, tijdens de oorlog

- **Liberalen:** AES voor alle mannen van 25 jaar
- **Socialisten:** AES voor alle mannen en vrouwen van 21 jaar
- Compromis liberalen-socialisten: AES voor alle mannen van 21 jaar
- **Katholieken:** verdeeld
 - katholieke ministers in Le Havre: niet bereid tijdens de oorlog een compromis te sluiten
 - katholieken in het bezette land:
 - progressieve katholieken (Jaspar): AES voor mannen en vrouwen vanaf 35 jaar
 - conservatieve katholieken (Woeste) uitstel van de hervorming van het kiesstelsel

Met of zonder herziening van artikel 47 GW over AMS?

- Driefasige herzieningsprocedure
 - 1) Verklaring tot herziening van (o.m. artikel 47 van) de GW
 - 2) Ontbinding Kamers en verkiezingen volgens het AMS
 - 3) Nieuw verkozen Kamers kunnen artikel 47 GW herzien met dubbele tweederdemeerderheid
 - ➔ Pas de daarop volgende verkiezingen volgens AES
- Standpunt van de partijen:
 - Socialisten: meteen AES invoeren bij wet, later de GW herzien
 - Liberalen: verdeeld
 - Katholieken: eerst GW herzien

11 november: Janson, Anseele en Saura in Loppem

Onderhoud 11 november 1918

“De boodschap van Saura, gesteund door Paul-Emile Janson, luidde ongeveer als volgt: “Gisteren zijn Duitse soldaten te Brussel in opstand gekomen. Ze hebben de rode vlag gehesen en hebben een raad van soldaten opgericht en de bevolking uitgenodigd met hen te verbroederen en de sociale revolutie af te kondigen. Een deel van de socialistische partij, op aanstoken van een zekere Volckaert, heeft zich rond die idee geschaard. M. Wauters, redacteur van *Le Peuple* en socialistisch volksvertegenwoordiger, heeft zich onmiddellijk naar het Maison du Peuple begeven waar men zich gereedmaakte om de republiek af te kondigen. Hij heeft er gedurende twee uur moeten pleiten om de aanwezigen tot meer redelijkheid te overhalen en heeft de Brusselse arbeiders het algemeen enkelvoudig stemrecht op de leeftijd van 21 jaar moeten beloven.”

(brief van minister van de Vyvere aan zijn vrouw, over wat regeringsleider Cooreman hem op 14 november heeft verteld)

...

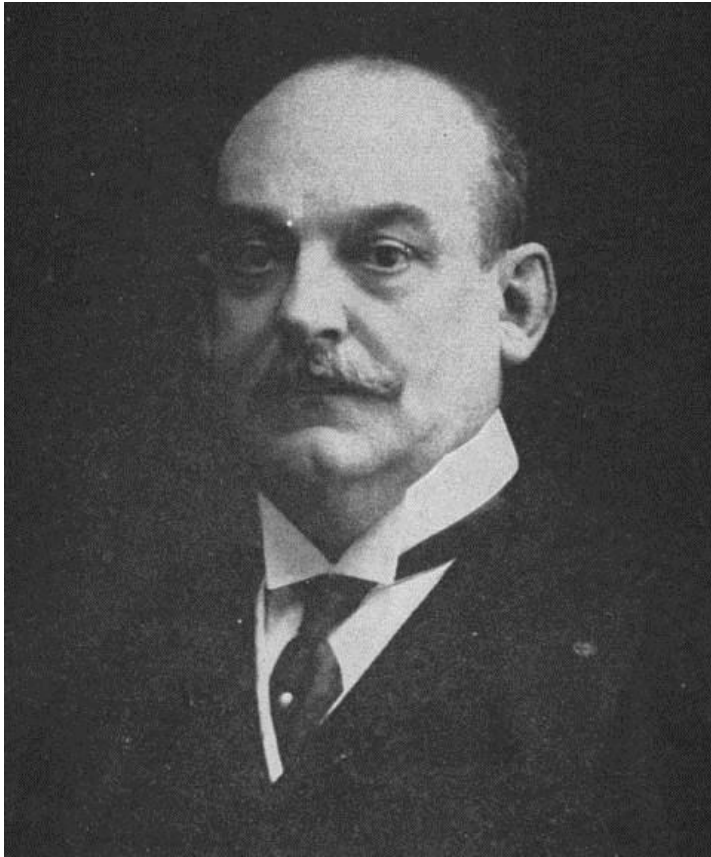
“Het besluit van de boodschap was dat de Koning zonder verwijl zijn regering moet afdanken en een andere aanstellen om de door de M. Wauters gedane beloften ten uitvoer te leggen. Volgens het verhaal van Cooreman zou de Koning vrij koel geantwoord hebben dat hij met veel belangstelling van die mededeling kennis had genomen, maar het advies wenste in te winnen van persoonlijkheden van andere partijen”

(brief van minister van de Vyvere aan zijn vrouw, over wat regeringsleider Cooreman hem op 14 november heeft verteld)

13 november, 11u.: Blijde intocht in Gent

13 november 's middags: de Koning ontmoet Francqui en mgr. Seeghers

Francqui

Mgr. Seeghers

13 november ontslag regering-Cooreman

- Verslag van de ministerraad in Brugge 's morgens:

“M. Cooreman rappelle qu’il ‘y a déjà longtemps l’idée avait été exprimée et admise en principe que lors du retour au pays le cabinet remettrait sa démissions collective au Roi. L’heure tant désirée de cet heureux retour étant toute proche, il y avait lieu de mettre le projet à exécution. Tous les membres marquent leur accord. (...) Toutefois il est de la dignité du cabinet de se présenter devant le parlement, de lui faire un exposé sommaire de la gestion gouvernementale pendant la guerre et d’indiquer les motifs de la démission.”

- Na bezoek aan de Koning in Loppem, 's avonds biedt Cooreman onmiddellijk het ontslag van zijn regering aan.

14 tot 21 november: de Koning houdt raadplegingen over de vorming van een nieuwe regering

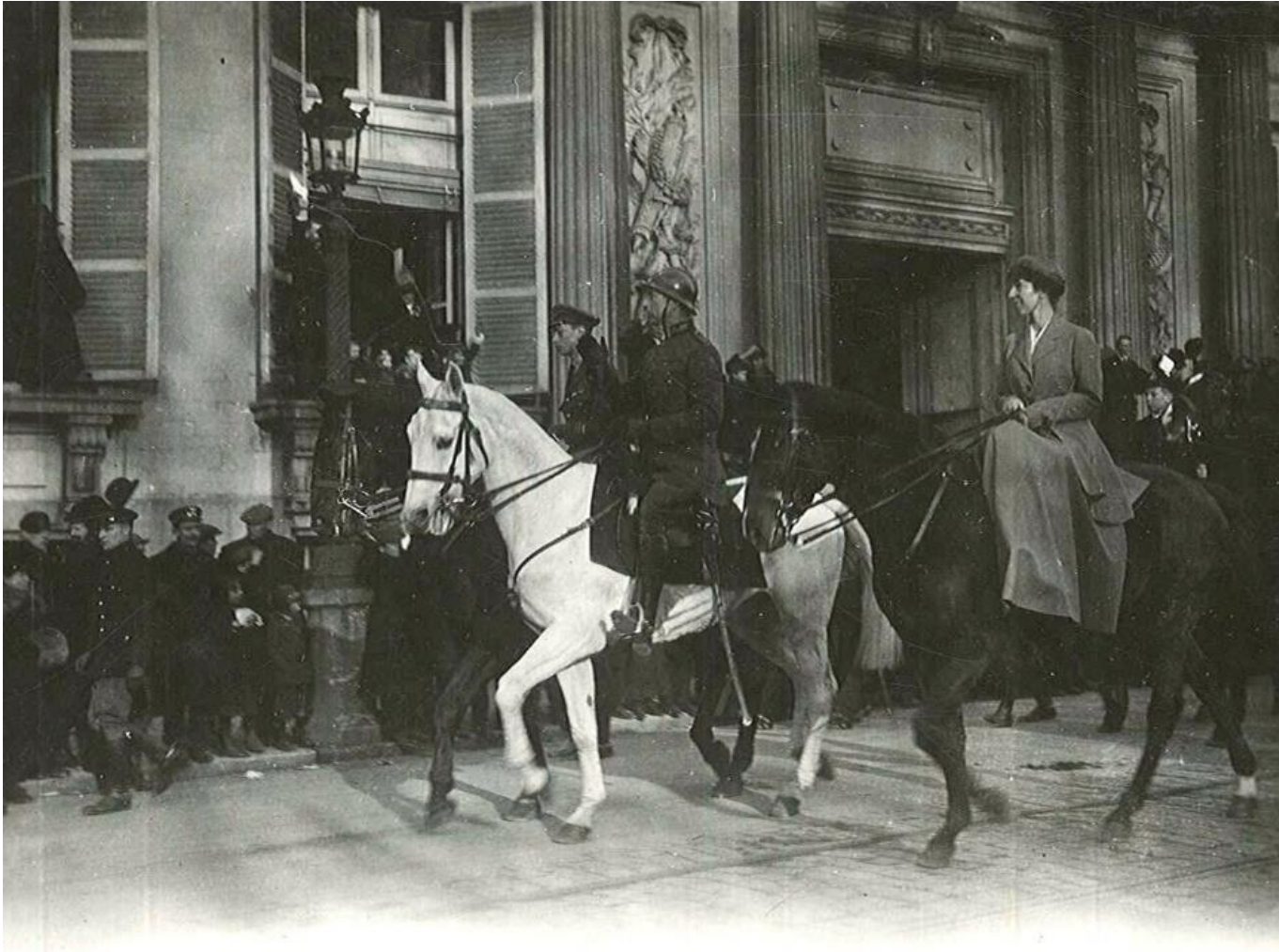
Joseph Wauters schreef aan Albert:

‘Les leçons de la guerre, l'exemple de l'étranger, les évènements de Russie et d'Allemagne, tout a concouru à surexciter l'attente des travailleurs. Il n'y a plus une hésitation à avoir ni de temps à perdre pour faire largement justice aux sentiments qui agitent les masses. Je souhaite ardemment, pour la paix du pays, que Votre Majesté puisse annoncer bientôt que, sans marchandages sur des détails, sans restrictions juridiques et sans formalisme énervant, Son Gouvernement décrètera le S[ufrage] U[niverselle] à 21 avec la R[eprésentation] P[roportionnelle] intégrale [...].’

21 november: de driepartijenregering Delacroix treedt aan

22 november: Blijde intrede in Brussel en toespraak van de Koning in het parlement

“Uit het leed, gelijkelijk in geduld gedragen, zijn gelijke rechten geboren ter uitdrukking van 's Volks verzuchtingen. De Regeering zal bij de Kamers een voorstel indienen om, in vaderlandslievende verstandhouding, de oude hindernissen weg te ruimen en de nationale raadpleging plaats te doen hebben op den grondslag van gelijk stemrecht voor al de mannen, die den leeftijd hebben bereikt, vereischt om de burgerlijke rechten uit te oefenen.”

Delacroix verdedigt het wetsontwerp over de invoering van het AES in de Kamers

"Nous avons vu des couronnes tomber les unes après les autres; nous avons vu sombrer les empires qui paraissaient les plus solides et nous avons vu leurs assises crouler. Nous nous sommes dit que, lorsque l'existence même de ces Etats était mise en question par la guerre, il se produirait, après coup, un bouillonnement populaire semblable à un volcan. Or un volcan vomit de la lave et celle-ci dévaste tout sur son passage. Aussi avons-nous pensé que le devoir nous imposait de canaliser le torrent. Nous avons cru que l'intérêt de la patrie nous commandait de travailler à la réalisation de l'émancipation populaire qui soufflait d'un bout de l'Europe à l'autre et de nous efforcer, par tous les moyens possibles, à arrêter le flot menaçant."

Bijna gooit kardinaal Mercier roet in het eten

Brief bisschoppen 13 januari 1919:

'Unanimement nous jugeons que ce serment oblige, et que les circonstances actuelles ne justifient pas sa violation.'

Brief Mercier 26 januari 1919: *'[...] en présence des attestations et des renseignements plus précis que nous ont fournis plusieurs députés, nous croyons pouvoir laisser à chacun de vous le soin de juger s'il lui est moralement possible, dans la situation de l'heure présente d'observer son serment constitutionnel.'*

De aangevallen Koning (1920, 1921, 1925, 1930) verdedigt zich in een publieke brief aan de eerste minister van 10 februari 1930

« A propos d'un livre récent on recommence à parler de Lophem. Je ne puis laisser plus longtemps propager sans une protestation énergique, des légendes fabriquées de toutes pièces qui desservent le régime et me représentent comme ayant joué, à une heure importante de notre histoire, un rôle aussi ridicule que malfaisant. Ces légendes, en effet, me dépeignent comme ayant été victime d'une intrigue, tramée par de mauvais citoyens qui m'auraient fait croire au péril possible et même immédiat d'une révolution, au cas où des concessions excessives seraient refusées aux idées démocratiques. Ainsi abusé, j'aurais obligé le cabinet Cooreman à démissionner et je me serais laissé imposer un ministère dont la composition et le programme répondaient aux intérêts d'un groupe d'intrigants et non aux exigences supérieures de la restauration du pays.

J'ai le devoir de protéger l'honneur de ceux que l'on accuse d'avoir ourdi cette machination ou d'y avoir participé et j'ai le droit de défendre ma dignité d'homme et de chef d'Etat. Je déclare donc:

- que le regretté M. Cooreman, dès son accession au pouvoir, m'avait annoncé son intention irrévocable de démissionner aussitôt après la rentrée du gouvernement. Cette intention, il l'a réalisée spontanément, au moment qu'il avait choisi et sans aucune intervention de ma part;*
- que jamais personne ne m'a parlé de l'imminence ou de l'éventualité de troubles politiques ou sociaux quelconques. Jamais personne n'a essayé de peser sur ma décision en me faisant de l'état de l'opinion une description erronée et tendancieuse;*
- que la formation du cabinet Delacroix s'est faite conformément aux usages constitutionnels, après consultation de plusieurs hommes politiques de tous les partis. »*

Prof. Léon Dupriez en de onuitvoerbaarheid van artikel 47 GW

- 1918: de onuitvoerbaarheid van de Grondwet: staatsnoodrecht
- In een constitutionele crisis geldt: de Grondwet is geen suïcide-pact

Impact van de gebeurtenissen in Loppem op de instellingen van dit land

- Verkiezingen 16 november 1919: de katholieke partij 73 zetels (-26), BWP 70 zetels (+30), liberalen 34 zetels (-11)
- Parlement verkozen op basis van AES is democratischer en vertegenwoordigt alle lagen van bevolking op gelijke basis
- Regering: alleen nog coalitieregeringen zijn mogelijk
- Voor het eerst een eerste minister benoemd
- De Koning speelt (nog steeds) een belangrijke rol bij de vorming van de regering
- De particratie doet haar intrede

Overheid & Recht
Universiteit Antwerpen